

ПРОГРАМА
за развитие на Юридическия факултет
на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
(април 2019 – април 2023 г.)

Проф. Даниел Вълчев
Кандидат за декан на Факултета

Уважаеми колеги,

В рамките на няколко страници съм се опитал да представя моите виждания за развитието на Юридическия факултет на Софийския университет през следващите четири години.

Изложението е организирано в две части. В първата част съм се спрял на *четири тенденции*, които според мен ще са определящи за състоянието на висшето образование в България през посочения период, а оттам и за външната среда, която ще влияе върху развитието на Факултета. Освен посочване на всяка от тенденциите и нейните основни проявления съм се опитал да формулирам и изводи от значение за нас.

Във втората част съм се спрял на *трите основни цели*, към постигането на които според мен трябва да се стремим:

- 1. Динамично и открыто управление, основаващо се на ясен и принципно одобряван от академичната общност ред;*
- 2. Отстояване и издигане на престижта на Факултета;*
- 3. По-добра финансова осигуреност на Факултета и като следствие – повисоки възнаграждения за преподавателите и служителите и повече средства за правене на политики.*

Посочил съм и *основни задачи*, които следват от формулираните цели.

Въздържал съм се от общи пожелания от вида на „Постоянно повишаване на качеството на преподаване“ или „По-пълно съответствие с акредитационните изисквания“. Мисля, че подобни неща се разбират от само себе си и не са въпрос на визия, а на здрав разум и на базово чувство за отговорност.

Изразявам готовност да представя публично разширен вариант на тази програма на място и във време, което ръководството на Факултета прецени за уместно. Мисля, че би било знак на уважение към академичната общност, ако на

кандидатите за декан се даде възможност да направят това преди датата на Общото събрание, при равни условия, с лично участие и с възможност за обсъждане.

Благодаря на всички, които ще намерят време и търпение да се запознаят със съдържанието на тези няколко страници.

I. Допускания за външната среда и следващите от нея предизвикателства пред Юридическия факултет на Софийския университет

1. Продължаващо масовизиране на висшето образование

- a. Тенденцията за масовизиране на висшето образование ще се запази и през следващите 4 години. Ще продължи разширяването на достъпа до висше образование и масовизиране на горните образователни степени (магистър и доктор). Вероятно ще продължи и натискът за намаляване на престоя във всички степени на висшето образование и за дистанционни възможности за тяхното придобиване. През 2018 г. хората на възраст между 30 и 34 г. с образование над средно в Европейския съюз са представлявали 40,5% от населението, докато в България те са били 33,7%, при обявена национална цел до 2020 г. – 36%. Следователно може да се очаква и натиск от страна на Европейския съюз, насочен към увеличаване на броя на хората с образование над средно.
- b. Тенденцията за масовизиране на висшето образование се подпомага и от поддържането на полупазарния принцип на финансиране на висшето образование – субсидия, основана на брой студенти по различните професионални направления; нормативно определен таван на студентските такси, други компоненти, чиято тежест вероятно бавно ще нараства.
- c. Допълнително предизвикателство пред висшето образование поставя и намаленият брой на завършващите средно образование у нас. Докато броят на завършилите средно образование през 2008 г. е бил 69 617, в момента броят на учениците в 12. клас е под 54 000, като вероятно не всички от тях ще се дипломират през май.

d. Изводи за нас:

- През следващите 4 години Факултетът ще се развива в среда на засилваща се конкуренция за подбор на студенти както от страна на висши училища в чужбина, така и от други специалности и от други юридически факултети у нас.
- За да се поддържа високо качество на образоването при очаквано влошаващ се подбор на студенти, ще бъдат необходими допълнителни усилия за преодоляване на сериозните дефицити от средното образование (езикова и обща култура, възможност за концентрация, навици за самостоятелна подготовка и т.н.).
- Ще бъдат нужни фокусирани усилия за преодоляване на недофинансирането на Факултета, произтичащо от цялостното недофинансиране на системата на висшето образование, от полупазарния принцип на финансирането му и от некоректния механизъм за формиране на бюджетите на отделните факултети в Софийския университет (виж II, 3).

2. Запазване на високия темп на развитие на информационните и комуникационните технологии

- а. През последните няколко десетилетия всички сме свидетели на революцията в достъпа до информация и на отражението на тази революция в образованието. През следващите 4 години високите темпове на развитие на информационните и комуникационните технологии вероятно ще се запазят. Това означава разпространяване на ново голямо количество информация от образователно и научно естество, още по-улеснен достъп до нея и продължаващо снижаване на критериите за качество при публикуването ѝ.
- б. Все по-отчетливо ще се чувства една от последиците от тази революция в достъпа до информация – загубата на монопол върху знанието от страна на университетския преподавател. Все по-ясно ще се очертава неговата нова роля – да превръща знанието от хаотично в подредено, да дава критерии за вярно и невярно, за качествено и некачествено, за спорно и безспорно, за относимо и неотносимо към темата.
- с. Следващите години ще са и години на изпитание за традиционните модели на преподаване. Ще трябва да търсим отговор най-малко на въпроса как да впишем класическата лекция и хартиения учебник в

преподаването, предвид все по-настойчиво обгръщащия ни дигитален свят.

- d. Възможностите, а и необходимостта от интерактивна комуникация със студентите ще се увеличават. Това пък ще повдигне серия въпроси, от които най-важни са как да бъде организирана и официализирана тази комуникация и докъде да стигне тя като начин на преподаване, начини на изпитване, респективно други полета на комуникация.

e. Изводи за нас:

- Ще бъде необходима значително по-висока, по-подредена и постаянна активност в дигиталната среда. Усилията в тази област следва да бъдат структурирани и организирани по начин, който да е в съизмерима степен подходящ и да носи ползи за всички преподаватели.
- Все по-релефно ще се очертава необходимостта от поддържане на съвременна техническа и технологична осигуреност.
- Ще бъдат нужни и целенасочени усилия, за да може Факултетът да отстоява и затвърждава своя престиж върху разширеното поле на образователна и научна конкуренция (особено при разпространението на информация относно дейността на Факултета, при комуникацията със студентите и при достъпа и разпространението на научна литература в дигиталната среда).

3. Увеличаваща се необходимост и разширяващи се възможности за продължаващо обучение и мобилност

- a. През следващите 4 години демографските перспективи пред Европа и пред България ще продължат да се влошават. До 2030 г. в Европейския съюз (на 28 държави членки) се очаква да има около 14 млн. повече възрастно население и близо 9 млн. по-малко млади хора. Това от своя страна предпоставя продължаващ натиск за увеличение на пенсионната възраст, което означава и по-дълга професионална кариера. Това пък предполага по-голяма нужда от периодично осъвременяване на знания и умения.
- b. Динамика на промените в българския правен ред и в Европейското право вероятно ще се запази при продължаващо раздробяване на нормативната уредба. През последните десет години ежегодно в България се приемат или изменят и допълват средно около 130 закона

и близо 800 подзаконови нормативни актове. Не е трудно да се пресметне, че на десетата година от завършването на Факултета един юрист ще трябва да се справи с над 9000 промени само в българския правен ред.

- c. Ако интеграционните процеси в Европейския съюз продължат да се развиват, ще станем свидетели на разширяващи се възможности за мобилност на студенти и преподаватели. Участието в тези процеси ще оказва все по-силно влияние върху престижа на Факултета (виж II, 2).
- d. Ще продължи да се утвърждава новата функция на университетите през ХХІ век – предоставяне на широк спектър от специализации, курсове за поддържане и повишаване на квалификацията, летни училища и др.

e. Изводи за нас:

- *Факултетът трябва да се възползва от откритите се нови възможности пред висшите училища и решително да стъпи на новото поле на конкуренция между тях.*
- *Това ще бъде едно от големите организационни предизвикателства пред органите за управление на Факултета, тъй като останалите необходими предпоставки за по-активна дейност на това поле (бранд, качествени преподаватели, добра физическа среда) са наличе.*

4. Висшите училища като водещи изследователски центрове

- a. През следващите години у нас ще се запази (макар и вероятно с леко повишение) относително ниското равнище на финансиране на научните изследвания като % от БВП. Причините за такова очакване се коренят в принципното неразбиране на значението на научните изследвания за просперитета на нацията, а лекото повишение може да се очаква главно поради външен натиск и съображения за приличие. Съпоставката със страните от Европейския съюз и с други страни показва, че общите разходи за научни изследвания за 2017 г. в САЩ са 2,76% от БВП, в Япония – 3,28%, в Китай – 2,06%, в ЕС-28 са 2,07%, а в България – едва 0,75% при несъизмеримо по-нисък БВП.
- b. Ще продължи финансирането на научни изследвания преимуществено от публични източници, което от своя страна предпоставя запазването на тежки административни процедури.

- c. Ще се засилва популяризирането на научната дейност чрез международни бази данни. Това означава, че въпросът кой кой е в науката ще се решава все повече в дигиталната среда. Паралелно с това логично ще се увеличава и значението на НАЦИД.
- d. Поради тяхната специфика правните изследвания ще продължат да не предизвикват практически интерес за финансиране от частни източници. Ще се запази и непълната конвертируемост на голяма част от тях поради особеностите на всяка национална правна система. Това означава, че голямата част от правните изследвания през следващите години ще продължат да бъдат с национално (макар и частично осигурено с европейски средства) публично финансиране.

e. Изводи за нас:

- *Може да се очаква запазване или умерено засилване на финансирането от национални и европейски публични източници и нови възможности за участие в научни проекти.*
- *Конкурентоспособността на това поле ще продължи да бъде в зависимост от познаването на „пазара“ на проекти, от получаването на навременна информация и от добрата организация (в това число и от осигуряване на административна подкрепа).*
- *Органите за управление на Факултета ще са изправени пред двойно предизвикателство – от една страна ще се изискват фокусирани усилия за набавяне на своеевременна информация и за подпомагане на участието в научни проекти, а от друга страна – за популяризиране на научната дейност на Факултета във виртуалната среда.*

II. Основни цели и задачи пред Юридическия факултет на Софийския университет

1. Динамично и открито управление на Факултета, основаващо се на ясен и принципно одобряван от академичната общност ред

В рамките на това изложение използвам думата *ред* в смисъла, който ѝ придава Фридрих Хайек – такова състояние на един сбор от отделни компоненти, при което познаването на част от тези компоненти дава възможност да се направят

обосновани изводи за останалите. Редът е важен на различни основания, но в случая той е от значение както защото позволява на системата да функционира според зададените параметри, така и защото прави системата предвидима и дава възможност на всеки, който е в отношение с нея, да направи своите житейски и професионални планове.

Мисля, че редът във Факултета (независимо дали става въпрос за административна дейност или за процедура по научно израстване) трябва да бъде ясен, непротиворечив, известен и принципно одобряван от академичната общност като разумен и справедлив.

a. Поддържане и развитие на добрите практики в управлението на Факултета:

- Практиката решенията на Факултетния съвет и заповедите на декана да бъдат публикувани трябва да се запази и развитие. Принципът, който трябва да се следва, може да бъде формулиран така: решенията на органите за управление на Факултета да достигат своевременно и по максимално улеснен начин до всички, до които се отнасят.
- Всички административни, образователни и научни процеси във Факултета следва да се развиват на основата на процедурни правила, които са *предварително публично оповестени*.
- Разумно би било да се създадат позиции *секретар по въпросите на акредитацията, секретар по въпросите на дигиталната среда и секретар по студентските въпроси*, които да се заемат от нехабилитирани преподаватели. Следва да се обмисли и възможността за обособяване на позиция, свързана със спецификите на специалност „*Международни отношения*“ (тези специфики не са бреме, а допълнителни възможности за развитие на Факултета).
- Трябва да се създаде практика важни въпроси, които деканът внася за обсъждане във Факултетния съвет, да бъдат предварително обсъждани във формат *разширен Декански съвет* – декан, заместник-декани, ръководители на катедри, научен секретар, секретар по въпросите на акредитацията, секретар по въпросите на дигиталната среда и секретар по студентските въпроси.
- Необходимо е да се ускори изработването на *проект на нов учебен план* при спазване на следните принципи за неговата подготовка, обсъждане и приемане: съобразяване с изискванията на Наредбата за единните държавни изисквания

за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“; отчитане на традициите в преподаването в Юридическия факултет на Софийския университет; публичност и откритост на целия процес; възможност всеки преподавател да постави въпроси, да направи предложения и да изрази мнение на всеки етап от процеса.

- От съществено значение е да се положат допълнителни усилия за поддържане на *устойчив модел на развитие на академичния състав* след очакваното отпадане на задочното обучение по право. Това включва изготвянето на алтернативни модели, които да съдържат симулация на последиците от приемане поотделно или в комбинация на следните възможни решения: увеличаване на тежестта на задължителните юридически дисциплини в специалност „Международни отношения“, повече на брой или по-голям хорариум на задължителните дисциплини в специалност „Право“; административно разделяне на студентите от специалност „Право“ в три потока; откриване на нова специалност, други. Отново следва да се постави на общоуниверситетско ниво въпросът за преподаването на юридически дисциплини в другите факултети на Университета. Всичко това ще разреши на Факултетния съвет не само да направи информиран избор, но и да вземе решение за приемане и поддържане на 4-годишна прогноза за развитието на академичния състав.

b. Намаляване на административните ангажименти за преподавателите и студентите:

- Установяването на правила, които да осигурят поемане от страна на администрацията на част от несвойствените административни задължения на преподавателите (попълване на текущи отчети, справки и др.) е и необходимо, и възможно.
- Необходимо и възможно е и да се изработи модел за развитие на *дигиталната свързаност между административните звена и системи* с възможност за пряко ползване на служебно достъпна информация. Тези усилия следва да се възпроизведат и на равнище Университет чрез натиск от страна на представителите на Факултета в органите за управление на Университета.
- Трябва да се търси решение, водещо към *опростяване на процедурите за нанасяне на оценки от преподавателите* в степента, в която това зависи от органите за управление на

Факултета. Паралелно с това да се поддържа активност от представителите на Факултета в органите за управление на Университета за решаване на този въпрос на общоуниверситетско равнище.

- Време е да бъде поставено *начало на онлайн услуги във виртуална среда* чрез новия сайт на Факултета и/или чрез достъпни за преподавателите и студентите терминали.
- Възможно и необходимо е *системата за записване на семестър* от страна на студентите да се модернизира и опости.

c. Активизиране на комуникацията със студентите:

- Както вече беше отбелязано, следва да бъде определен секретар по студентските въпроси, който да бъде *лице за постоянно контакт със студентите*, да осъществява функции на *студентски омбудсман* и да участва в разширенния Декански съвет.
- Заедно с това трябва да се установи традиция за провеждане на *годишна публична среща на Деканския съвет със студентите*, на която те да могат открито да задават въпроси и да поставят теми за обсъждане.
- Нужно е да се създаде система за изпълнение на законовото задължение за периодично отчитане на студентското мнението по различни въпроси.
- С активното съдействие от страна на Студентския съвет могат да се организират *ежегодни дни на отворените врати за новите студенти* в седмицата преди началото на учебната година. По време на тях бъдещите студенти да се запознават с организацията и реда във Факултета, с разположението на аудиториите, библиотеките и административните звена, да получат отговор на интересуващи ги образователни, административни и битови въпроси.
- В новия сайт на Факултета следва да се обособи място, където да се поддържа *актуална информация за всички кръжоци, школи, състезания, форми на студентска мобилност и други възможности за изява на студентите* (какво представлява инициативата, каква е нейната форма, кои са ангажираните преподаватели, къде се провежда, каква е нейната продължителност и периодичност, какви са условията за участие и др.).

d. Установяване на трайна система за популяризиране на научната дейност във Факултета:

- Необходимо е да се създаде и поддържа *годишен календар на основните научни прояви на Факултета*, достъпен на новия сайт. Това ще даде възможност на преподавателите да планират от рано своите участия и да разпределят своите научни усилия.
- Намерението да бъде възобновено издаването на *Годишник на Факултета* се споделя масово, но въпреки взетите решения, засега не се реализира. За да се случи това, трябва не само да бъдат определени главен редактор, редактори по рубрики и редакционен съвет на Годишника, но и да се обмисли възможността той да бъде издаван както в хартиен, така и в дигитален формат (със съгласието на авторите).
- Трябва да бъдат направени усилия да продължи издаването на сп. „Съвременно право“ в хартиен вариант, да започне издаването му в дигитален формат и да се предприемат действия за реферирането му, да продължи помошта за сп. „Ius Romanum“ и да се обсъди възможността за създаване на ново двуезично реферирано списание.
- Следва да се подкрепи издаването на „двойни сборници“ от провежданите във Факултета научни форуми – в хартиен и в дигитален формат (със съгласието на авторите).
- Правилно би било да се подкрепи и издаването на двуезични сборници в дигитален формат с доклади от научни форуми, които предлагат това.

e. Създаване и поддържане на съвременна функционална виртуална среда:

- Необходимо е да бъде създаден *нов сайт на Факултета*, съдържащ служебна информация, полезна информация за преподавателите и студентите, актуални образователни и научни новини, начало на административни онлайн услуги, архив и полезни връзки. Трябва да бъде поддържана и активна *Фейсбук страница* на Факултета (и двете с ясни отговорници и периодичност при поддържането).
- Съществува нужда да бъде разработен цялостен проект за *дигитализиране на административните и стопанските дейности* във Факултета.
- Важно би било и да се поддържа актуален публичнодостъпен дигитален *Алманах на Факултета*.

- Следва да се обсъди въвеждането на практика за провеждане на *онлайн допитвания* до преподавателите и студентите по важни за Факултета въпроси.
- Виртуалната среда дава възможност и за *страймване* на открити лекции по различни юридически въпроси с продължаване на обсъжданията в сайта на Факултета, както и за *онлайн дискусии* по актуални теми на юридическа практика.
- Необходими са и активни действия в дигиталната среда за популяризиране на Факултета сред *потенциалните кандидат-студенти*.
- Новите органи за управление трябва да се ангажират с разработването на *проект за мащабна дигитализация на научно юридическо съдържание* (в т.ч. годишници, редки книги, сборници и т.н.) и да направят необходимото за осигуряване с необходимото финансиране. Това следва да бъде първата крачка към превъртането на Факултета в обединителен център на една *Национална виртуална библиотека за научна юридическа литература*.

f. Продължаване на усилията за подобряване на физическата среда:

- Усилията за *подобряване на физическата среда* следва да се насочат преимуществено към осъвременяване на малките аудитории, тоалетните и асансьорите.
- С неголеми организационни усилия може да се създаде и поддържа ефективна *система за контрол на чистотата и осветеността*.
- Нужно е да продължат усилията за *подобряване на компютърната и мултимедийната осигуреност*, в т.ч. за осигуряване на непрекъснат достъп до техническа помощ и обслужване.
- Въпреки че функционира добре, трябва да се оптимизира *дейността на библиотеката* с оглед на работно време, на достъп до национални и международни научни бази данни, на възможности за копиране и сканиране на научна литература.

2. Отстояване и издигане на престижа на Факултета

В рамките на това изложение използвам думата *престиж*, от една страна, за да означава чувството за собствена значимост или за значимост на групата, към която някой принадлежи, от гледна точка на определена социална йерархия. От друга страна, в думата *престиж* включвам уважението на другите към този някой, респективно към неговата група.

a. Стремеж към приветлива среда:

- Приветливата физическа среда, добре поддържаният ред и отзивчивата администрация не правят от една сграда университет, но влияят върху преценката за адекватност на исторически изградения престиж.

b. Осигуряване на системност на националните и международни контакти и прояви:

- Необходимо е да се актуализират, инвентаризират и активизират *съществуващите международни контакти* на Факултета. Наред с това, следва и да се положат усилия за установяване и поддържане на *нови интензивни връзки* със солидни юридически факултети в престижни европейски и световни университети.
- Следва да се изградят и поддържат системни връзки с водещи европейски и световни академични институции (университети, институти, центрове и академии) с цел разработване на съвместни научно-изследователски и преподавателски проекти и програми. Да се положат целенасочени усилия за превърщането на Факултета в *академичен център по правни науки на Централна и Източна Европа* чрез изграждане на научни мрежи с център в София.
- Органите за управление на Факултета трябва да наಸърчават организирането и провеждането на *научни конференции на водещи европейски и световни международни научни организации*.
- Правилно би било и да се активизира *привличането на чуждестранни гост-лектори* по програма „Еразъм“ и по други европейски и международни програми.
- Новото деканско ръководство трябва да извърши анализ на причините за сегашното класиране на Факултета в

международните университетски рейтинги и да се изгради стратегия за осигуряване на по-добро класиране.

c. Магистърски програми и летни училища:

- Трябва да се стимулира създаването на нови магистърски програми и на широк спектър от летни училища на български и на чужд език, както и да бъдат осигурявани стимули за ангажираните преподаватели.

d. Подкрепа за получаване на по-голяма тежест на изданията на Факултета:

- Както вече беше посочено, да започне процес по рефериране на сп. „Съвременно право“, да продължи помощта за сп. „*Ius Romanum*“ и да се обсъди възможността за създаване на ново двуезично реферирано списание.
- Тук още веднъж ще подчертая нуждата да се възобнови издаването на *Годишника на Факултета* в хартиен и в дигитален формат.
- Необходимо е да се направят усилия за включване на всички периодични и инцидентни издания в *национални и в международни бази данни*.

e. Ритуализиране и по-голяма празничност на повтарящите се събития:

- *Ежегодното откриване на учебната година* трябва да става при по-голям академизъм, тържественост и празничност – например с академично слово на доайена сред професорите, с официално присъствие на бившите декани, с изразяване на почит към колегите, които са ни напуснали, с няколко думи за колегите, които през годината са се хабилитирали или защитили докторат и др.;
- *Ежегодното връчване на дипломи* също може да се провежда с по-голям академизъм, тържественост и празничност – например с отправяне на публична покана към родители и близки на студентите, със създаване на ред в сядането, както и в ставането при получаване на дипломата, с въвеждане на *клетва на юриста*, подобна на Хипократовата клетва при завършващите студенти-медици и др.).
- Допълнителна академична тежест следва да се придава и на други важни за академичната общност и за Факултета дати – например да се провежда ежегодна конференция по повод на *Деня на Конституцията и юриста*; да се обмисли възможността за провеждане на студентско факелно шествие

по случай *Деня на народните будители*, да се организира ежегоден Бал на юриста и др.

- Добре би било и да се подготви и разпространява при подходящи поводи *брошура с историята на Факултета*.

f. Провеждане на ежегодни дни на юридическата професия:

- Провеждането на *ежегодни дни на юридическата професия* би било не само в интерес на студентите, но би издигнало допълнително престижа на Факултета сред практикуващите юристи. В рамките на тези дни биха могли да се организират срещи на студентите с ръководители на съдилища и прокуратури и с изтъкнати магистрати, с ръководители и представители на професионални гилдии (нотариуси, съдебни изпълнители и др.), с представители на водещи адвокатски кантори.
- Би могло да се организира и своеобразна „*борса*“ за *наемане на студенти* с участието на потенциални работодатели от различни юридически професии.

g. Поемане на лидерство по отношение на другите юридически факултети в страната:

- Факултетът може и трябва да бъде инициатор за създаването на *национална и на балканска асоциация на юридическите факултети*.
- Трябва да се поеме инициативата и за организиране на периодични срещи, кръгли маси и конференции по теми с останалите юридически факултети.
- Вярвам, че останалите юридически факултети биха приветствали наша инициатива за организиране на *ежегодна конференция за предизвикателствата пред юридическото образование*.

h. Създаване на организация на завършилите Факултета (*Alumni*) и създаване на организация на преминалите *Еразъм* от и във Факултета.

3. По-добра финансова осигуреност – по-високи възнаграждения за преподавателите и служителите в ЮФ и повече средства за правене на политики

a. Финансиране на Факултета от субсидия и от такси:

- Новото деканско ръководство трябва да запознае академичната общност със съществуващата методика за формиране на бюджета на Факултета, както и с правната рамка, на която се основава тази методика. Това е необходимо, за да може Факултетният съвет да формира стратегия за обществен натиск и за конкретни действия за увеличение на бюджета на Факултета, в частта, формирана от субсидия и такси. Има два пътя за решаването на този проблем.
- Първият минава през настояване *Академичният съвет на Университета* да приеме решение за по-справедлива и при стриктно спазване на закона *методика* за разпределение на субсидията и таксите между отделните звена (според разпоредбата на чл. 90, ал. 4 ЗВО не по-малко от 75% от посочените средства следва да се използват за финансиране на разходи за същото професионално направление). Въпреки това вероятността буквата и духът на закона да бъдат спазени не бива да се надценява, тъй като повечето факултети са с отрицателен финансов резултат от дейността си и следователно нямат интерес от подобно решение.
- Вторият път е да се търси *съдействие от институциите, които упражняват различни видове контрол върху държавните висши училища*. Могат да бъдат изложени редица аргументи в полза на строгото спазване на разпоредбата на чл. 90, ал. 4 ЗВО, основният от които е, че така се стимулират добре работещите факултети, а останалите ще бъдат подпомагани от съответното висше училище, но без да могат да се разрастват екстензивно.

b. Други форми за привличане на средства от преподавателска и научна дейност:

- Както вече беше посочено, следва да се насърчава развитието на съществуващи и създаването на нови магистратури (в т.ч. и на чужд език). Ефектът от това би бил двоен – освен че би довело до повече финансови средства за Факултета, това би повлияло положително и върху системата за академично израстване.
- По същите причини правилно би било да се разработи *план за създаването на летни училища, квалификационни и опреснителни курсове* (за администрацията, за практикуващи юристи, за чужденци).

- Трябва да се насърчава и организирането на *краткосрочни курсове* по повод на важни промени в българския правен ред или в правото на Европейския съюз.
- Необходимо е да се създаде *група за разпространение на своеевременна информация за предстоящи конкурси за научни проекти и за помощ при подготовката на научни проекти*.

c. Допълнителни форми за привличане на средства:

- Могат да бъдат организирани различни събития и кампании с подкрепата на организацията на завършилите Факултета (*crowd funding*, организиране на ежегоден благотворителен *Бал на юриста* и др.).
- Могат да се организират *инцидентни дарителски кампании* с конкретен повод и конкретна кауза, в това число и чрез фондация *“120 години Юридически факултет”*.

В заключение бих искал накратко да разкажа нещо. Когато аз бях кандидат-студент, на въпроса къде искаш да учиш, отговарях: *в Университета*. Когато дъщеря ми беше кандидат-студент, на същия въпрос отговаряше: *в Софийския университет*. А насъкоро чух на улицата деца, които си говореха, че смятат да кандидатстват в *Софийския*. Мисля, че промяната не е само въпрос на говорене, нито е само следствие от нароилите се институции, които си присвоиха това име.

Тези думи не са поредната жалба на попреминал интелектуалец по някогашното време. Аз наистина вярвам, че Университетът може и трябва да възвърне своя статут, своето име и своя престиж на *Българския национален университет*, а промяната може и трябва да тръгне от нашия Факултет, т.е. от нас. Така че: *кой, ако не ние, и кога, ако не сега?*

С уважение,

